

M.Ö. VI.-V. YÜZYILLARDA KİLİKYA BÖLGESİ: KÜRESEL GÜÇLER VE SYENNESIS KRALLIĞI

Mehmet KURT*

Özet

Kilikya, bütün eskiçağ boyunca karmaşık politik ilişkilerin yaşandığı bir bölge olmuştur.

Bölgenin tanımlanan bu durumunu yansıtan dönemlerinden birisini de hiç şüphesiz

M.Ö. VI.-V. yüzyıllar oluşturur. Asur İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Kilikya'nın hepsi de Syennesis unvanını taşıyan bir dizi kralın hâkimiyetinde bağımsız kaldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bölge, stratejik önemi ve doğal kaynakları dolayısıyla Yeni Babil

kralları için bir cazibe merkezi oluşturmuş olmalıdır. Zira Yeni Babil krallarının Kilikya'ya en az üç defa askeri sefer düzenledikleri anlaşılmaktadır. Bunlardan Neriğlissar'ın meşhur seferi, Kilikya'nın Demir çağı tarihi coğrafyasına da önemli ölçüde ışık tutmuştur. Pers hâkimiyetinde Kilikya'nın stratejik konumundan ve zenginliklerinden daha iyi yararlanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde Yunanlılarla savaşta Persler için önemli bir üs oluşturan Kilikya, kral Kyros tarafından işgalinden M.Ö. 401 yılına kadar, yerli bir hanedanın hüküm sürdüğü krallık ve krallar aracılığıyla idare edilmiştir. Pers hâkimiyetinde bütün Anadolu ile birlikte Kilikya bölgesini ilgilendiren en önemli olaylarından birisi ise kuşkusuz Genç Kyros'un ağabeyi II. Artakserkses'e karşı ayaklanmasıdır. Söz konusu ayaklanmadan sonra baskılarını artıran Persler, bununla da yetinmeyerek Syennesis hanedanının yerine kendi satraplarını atamaya başlamışlardır.

Bu çalışma, antik ve modern kaynaklar ışığında Yeni Babil ve Pers hâkimiyetindeki Kilikya'nın siyasal, sosyal ve ekonomik durumu hakkında genel bir değerlendirmeyi içermektedir.

Anahtar Kelimeler

Kilikya, Persler, Syennesis Krallığı, Genç Kyros, Küresel Güçler

CILICIA REGION IN VI-V B.C. : THE GLOBAL POWERS AND THE KINGDOM OF SYENNESIS

* Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.
mehmetkurt6970@hotmail.com

Abstract

Cilicia had been an area where there were complex political relations throughout all antiquity. One of the defined period of the region which reflects this situation is undoubtedly VI-V B.C. After the fall of the Assyrian Empire, all parts of Cilicia are also understood to remain independent in dominion of a series of kings whose titles were Syennes. Also the region should, therefore, have created a center of attraction for the New Babylonian kings due to its strategic importance and natural resources. Because the new king of Babylon is understood to have at least three organizations for military expeditions to Cilicia. Of these, the famous expedition of Neriglissar's has kept substantially light to the historical geography of the Iron age of Cilicia.

In the Persian domination, it was started to benefit well from its strategic position and wealth of Cilicia. Cilicia which constitutes an important base for the war with the Greeks for Persians in this period, had been ruled by a local dynasty reigned through the kingdom and kings until it was invaded by king Cyrus the Younger in 401 B.C. One of the most important events concerning the area of Cilicia, along with all of Anatolia in the Persian domination is, of course, the revolt of Cyrus the Younger against his brother Artaxerxes II. Persians increased their pressure after the uprising, and not satisfied with it, they also began to appoint their own satraps instead of Syennes dynasty. This study includes a general assessment of political, social and economic situation of Cilicia which was in dominion of New Babylon and Persian in light of ancient and modern sources

Key Words

Cilicia, Persians, Kingdom of Syennesis, Young Kyros, Global Powers

GİRİŞ

Antik kaynaklarda Korakesion (Alanya)'dan İskenderun Körfezi'ne kadar olan ve kuzeyden de Toros dağlarıyla sınırlanan bölgeye Kilikya denilmekte idi (Strabon XIV 5, 2). Ovalık Kilikya (Kilikia Pedias) ve Dağlık Kilikya (Kilikia Trakheia) olmak üzere iki bölümden oluşan Kilikya; İran, Mezopotamya, Mısır, Ege, Kıbrıs, Doğu Akdeniz ve Anadolu dünyalarını birbirlerine bağlayan konumuyla imparatorlukların ve kültürlerin kavşağı olmuştur (Jean, 2001: 5 ; Casabonne-Lemaire, 2002: 54). Gerçekten de bölge, ilk çağlardan beri Anadolu'yu hem deniz ve hem de kara yoluyla doğu ülkelerine bağlayan önemli bir kavşak durumundadır. Eski çağlarda Mezopotamya-Anadolu ilişkileri, Amanoslar ve Antitoroslar'da yer alan az sayıdaki geçit vasıtasıyla sağlandığından bu durum, Kilikya'ya politik ve jeostratejik açıdan büyük önem kazandırmakta idi (İpek vd., 1999: 174-175).

Ancak Kilikya'nın çağlar boyunca küresel güçler için bir ilgi odağı olması, sadece konumunun öneminden de kaynaklanmamaktadır. Bölge, bir cazibe merkezi oluşturacak başka olanaklara da sahiptir. Eski çağda bölgenin doğal limanları ve tarım arazileri yanında, maden kaynakları bakımından da zenginliğini belgeleyen çok sayıda kayıt bulunmaktadır. Kilikya'yı stratejik açıdan önemli kılan bu yer altı zenginlikleri arasında Torosların gümüş ve demir madenleri ilk sırada gelmektedir (Casabonne, 2004: 41 vd.). Asur krallarının düzenlemiş oldukları seferlerde geçen Tunni Dağı'nın gümüş madeniyle zengin Bolkardağ ve Aladağlar olduğu bilinmektedir (Luckenbill, 1968: I 579). Hitit kralı III. Hattuşili'nin Asur kralı I. Salmanassar'ın demir isteğine, Kizzuwatna'da kaliteli demir üretimine geçildiği zaman yollayacağını bildiren cevabi mektubu (KBo 1.4), Ovalık Kilikya'da demir üretildiğini göstermesi bakımından önemlidir (Goetze, 1940: 28)¹. Ayrıca Kilikya sınırları içerisinde yer alan Soloi (Pompeiopolis-Viranşehir) isminin Hititçe'deki "*sulai*" kelimesiyle ilişkili olup "*demir ya da bir başka maden yığını*" anlamına gelebileceği tespiti de (Jean, 2001: 5 dn. 3) bölge maden kaynakları konusunda bir fikir vermektedir.

Öte yandan özellikle Dağlık Kilikya, gemi yapımı için oldukça büyük önem arz eden kereste açısından da zengindir (Durukan, 2005: 7)². Nitekim Yeni Asur krallarının Kilikya'ya yaptıkları seferlerde temel amaçlarından birisinin de sedir ağacı ihtiyacı olduğu bilinmektedir (Lemaire, 1991: 270). Asur kralları, Mezopotamya'da tapınak yapımı için çok ihtiyaç duydukları keresteyi büyük ölçüde Kilikya'dan karşılama yoluna gitmişlerdir.

¹ Kilikya demiri, M.Ö. VII. ve VI. yüzyıllarda Babil ülkesinde en tanınmış ve en çok tercih edilen madendi (Joannès, 1991: 263-264).

² Kilikya'nın orman kaynakları için bkz. Strabon XIV 5, 3; XIV 5, 6; Jones, 1971: 198; Hild-Hellenkemper, 1990: 114 vd.

M.Ö. VII. yüzyılda Kilikya'nın bölgesel başkentlerinden birisi olan Sizzu isminin, Asur annallerinde ^{KUR}anşe-kur-ra-aia olarak geçtiği ve "atlar ülkesi" anlamına geldiği düşünülmektedir (Casabonne, 2004: 34). Yine Herodotos (III 90), Akhamenidler döneminde Kilikya'nın Büyük krala vergi olarak yıllık 360 adet at ödediğini kaydetmektedir.

Bunların dışında bölgenin özellikle Yeni Babil döneminde önemli bir insan kaynağı olduğu bilinmektedir (Casabonne, 2004: 26). Babil saray ve tapınaklarının idari arşivlerinde yer alan Hume (Ovalık Kilikya/Çukurova) ve Pirindu (Dağlık Kilikya)'dan getirilmiş esirlere ait istikak listeleri, Kilikya'dan ganimet olarak Mezopotamya'ya götürülen insanların varlığını göstermektedir (Joannès, 1991: 265). O halde Mezopotamya'da tapınak, saray ve diğer yapıların inşasında çalıştırılacak insan gücü de önemli ölçüde Kilikya bölgesinden karşılanmıştır.

Kilikya, Akdeniz'e uzanan dağları, ovaları, vadileri, nehirleri, geçitleri ve yüksek platolarıyla coğrafi bir çeşitliliğe sahip olmuştur. Ovalık ve Dağlık Kilikya'nın birbirine taban tabana zıt olan bu jeomorfolojik yapısı, politik çeşitliliği de beraberinde getirmiştir (Casabonne, 2007: 56). Öte yandan bölge, jeostratejik konumu ve politik önemi dolayısıyla sürekli bir cazibe merkezi oluşturmuş, sık sık istilalara uğramış ve küresel güçlerin mücadele sahası haline gelmiştir. Sahip olduğu bütün bu artılar, bölgenin kontrolünü zorlaştırmış, yerel güçlerin etkin bir rol oynamaları sonucunu doğurmuştur. Böylece Kilikya, kültürel farklılıklar yanında değişik ve karmaşık politik ilişkilerin yaşandığı bir bölge olmuştur. Bölgenin tanımlanan bu durumunu en iyi yansıtan dönemlerinden birisini de hiç şüphesiz M.Ö. VI.-V. yüzyıllar oluşturur.

YAZILI KAYNAKLARA GÖRE M.Ö. VI. YÜZYILDA KİLİKYA'NIN SİYASAL VE İDARÎ DURUMU

M.Ö. 585 Konferansında Kilikya'nın Rolü

Bilindiği üzere M.Ö. 612 yılında Yakın Doğu'nun süper gücü konumundaki Asur İmparatorluğu, Med ve Yeni Babil işbirliği sonucu yıkılmıştır. Asur'un yıkılışı, Ön Asya'da siyasal dengeleri temelinden değiştirmiş ve bölge dört devlet arasında paylaşılmıştır. Bu paylaşımında Med İmparatorluğu İran ile Anadolu'nun bir bölümünü ele geçirirken; Yeni Babil İmparatorluğu, Suriye ve Mezopotamya'yı kapsamaktaydı. Bu iki imparatorluğun yanında Anadolu'nun batısında Lydia ve doğusunda Kilikya olmak iki krallık daha ortaya çıkmıştır. Komşu güçler tarafından oluşturulmuş bu yeni siyasal düzende Kilikya, bir çeşit bağımsız tampon devlet konumundadır (Mutafian, 1988: 121).

Öyle anlaşıyor ki Asur İmparatorluğu'nun yıkılışından Yeni Babil Devleti'nin bölgeye egemen olmasına kadar geçen dönemde Kilikya, bölgedeki küçük Asur şehirlerini ele geçirerek oldukça geniş bir ülke olmuş, politik açıdan da yakın doğuda hatırı sayılır bir güç haline gelmiştir. Nitekim M.Ö. 590 yılında Lydialılar ve Medler arasında yapılan "*Güneş Tutulması Savaşı*"nda Kilikya stratejik konumunun sağladığı avantajla önemli bir rol oynamıştır. Bu nedenledir ki M.Ö. 585 yılındaki uluslararası konferansta (Herodotos I. 74), Kilikya kralı Syennesis³, Med kralı Kyaksares, Lydia kralı Alyattes ve Babil kralı Labynetos ile eşit statüde idi (Erzen, 1940: 86, 90; Casabonne, 1999a: 59). O halde Asur İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Kilikya'nın hepsi de Syennesis unvanını taşıyan kralların hâkimiyetinde bir süre bağımsız kaldığı anlaşılmaktadır. Statü bakımından konferansa katılan diğer devletlerle eşit olan Kilikya, söz konusu devletlerin kendi politikalarını belirlemelerinde de önemli ölçüde etkili olmalı idi (Hild-Hellenkemper, 1990: 30). Bir başka deyişle yeni ve bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkan Kilikya Krallığı, coğrafi ve stratejik konumunun sağladığı avantajlarla doğu ve batı dünyaları arasında politik açıdan önemli bir rol oynuyordu.

Yeni Babil Krallarının Seferleri Işığında Kilikya Bölgesinin Siyasal Durumu ve Tarihi Coğrafyası

Kilikya, stratejik önemi ve doğal kaynakları dolayısıyla Yeni Babil kralları için bir cazibe merkezi oluşturmuş olmalıdır. Zira Yeni Babil krallarının Kilikya'ya en az üç defa askeri sefer düzenledikleri bilinmektedir (Joannès, 1991: 262). Söz konusu seferlerden ilki, babası Nabopolassar'ın ölümü üzerine kral olan II. Nebuchadnezzar (M.Ö. 605-562) tarafından yapılmıştır. Nebuchadnezzar, hâkimiyetinin ilk on bir yılını Suriye, Filistin ve Mısır'da mücadeleyle geçirmiştir (Wiseman, 1991: 21 vd.). Bu mücadeleler, kralın Anadolu'ya yapacağı seferde imparatorluğun merkezini güvene alma amacına yönelik olmalıdır. Öyle ki M.Ö. 593-591 yıllarında Hume ve Pirindu'nun II. Nebuchadnezzar'ın orduları tarafından istila edildiği anlaşılmaktadır. Zira British Museum'da bulunan BM 45690 kroniği, kralın batı fetihleri çerçevesinde Hume, Piriddu (Pirindu) ve Ludu (Lydia)'ya kadar olan seferinden söz etmektedir (Lambert, 1965: 1-11; Wiseman, 1991: 41).

M.Ö. 585 konferansı öncesi ve sonrası gelişmeler, konferansın amacının sadece Lydialılar ve Medler arasında arabuluculuk olmadığını da göster-

³ Syennesis, muhtemelen Kilikya krallarının kullanmış olduğu bir unvandır (Casabonne, 1996: 111, dn. 2; Casabonne, 2004: 61). İsmi kökeni ve anlamı için filolojik yorumlara dayanan birçok öneri yapılmıştır. Bunlardan É. Beneviste (1930: 54), tarafından Syennesis'in Luvice "*soua*" ve "*nazi*" kelimelerinin birleşmesinden oluştuğu ve "*asil prens*" anlamlarına geldiği görüşü ortaya atılmıştır. Ayrıca bu ismin Hurrice ve Kassitçe olup "*bey, üstad, efendi*" anlamlarına geldiği (Erzen, 1940: 89 dn. 56), yine Hititçe "*siu/e, siwann*" kelimelerinden türetilmiş olup "*tanrı*" anlamında kullanılmış olduğu önerileri getirilmiştir (Georgiev, 1960: 618). Son zamanlarda Syennesis'in Luvice "*Suwannasis*" yani "*köpeğin oğlu*"ndan türemiş olduğu ve burada köpeğin "*savaşçının oğlu*" gibi askeri bir anlam taşıdığı ileri sürülmüştür (Casabonne, 2004: 61-62). Syennesis adının anlamı konusundaki tartışma ve öneriler için ayrıca bk. Unal-Girginer, 2007: 211.

mektedir. Bu konferansta söz konusu devletler arasında Anadolu'ya ilişkin bütün sorunlar görüşülmüştür ki Kilikya'ya tarafsız bir statü verilmiş olmalıdır (Bing, 1987: 153). Bu ise Babil'in uluslararası ilişkilerdeki ağırlığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Kilikya'ya tanınan yeni statü, Babil'in kuzeybatısında tampon bir bölge oluşturmuştur. Bunun sonucu olarak Babil, buradaki kuvvetlerini rahatlıkla başka kritik bölgelere kaydırma imkanı elde etmiştir. Gerçekten de Nebuchadnezzar'ın M.Ö. 585'ten 570 yılına kadar Mısır'a karşı Fenike ve Filistin sahillerini kontrol altına almak için verdiği mücadeleler (Bing, 1987: 153 vd.), kralın amacını bütün açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Adı geçen Babil kralının kontrol altına aldığı Akdeniz limanlarındaki politik ve ekonomik faaliyetler için memurlar tayin ettiği bilindiğine göre, söz konusu faaliyetlerinde başarı kaydettiği düşünülebilir. Anlaşıldığı kadarıyla bu dönemde Kilikyalılar ile Lydialılar, Babil'e karşı ortak bir tehlike oluşturmaktaydılar. O halde bölgeye yapılan Babil saldırılarının amaçlarından birisi de bu tehlikeyi ortadan kaldırmaya yönelik olmalıdır (Ünal, 2006: 77).

M.Ö. 562 yılında Nebuchadnezzar'ın ölümüyle başa geçen Amel-Marduk'un kısa süre sonra çıkan bir isyanda öldürülmesi sonucu Neriglissar (M.Ö. 559-556) kral olmuştur. Yeni kral döneminde Anadolu hakkında bilinen tek şey, M.Ö. 557/556 yıllarında tahkim edilmiş iki kraliyet şehrine (Ura ve Kirşu) sahip olan Pirindu⁴ kralı Appuaşu'ya karşı düzenlemiş olduğu meşhur seferdir (Casabonne, 2002: 62).

Neriglissar'ın Ludu (Lydia) sınırına kadar yapmış olduğu seferini anlattığı kroniğin (BM 25124) yayınlanması⁵, Kilikya'nın Demir Çağı tarihi coğrafya çalışmalarına hız kazandırması açısından son derece önemli olmuştur. Sözü edilen kronikten anlaşıldığına göre Neriglissar'ın ünlü seferinin ilk aşamasını Appuaşu ile Hume civarında yapılan savaş oluşturmaktadır. Burada D. J. Wiseman'ın tercümesinde (1961: 75-77) yer almayan Ebir-nāri ifadesinden bütün Fırat ötesi toprakları da kapsayan Suriye kastedilmiştir (Casabonne, 1999b: 74 dn. 14). Hem Neriglissar hem de Appuaşu'nun bir an önce karşılaşmak için en kısa güzergâhları tercih etmiş olmaları gerektiği düşüncesinden hareketle, ilk Neriglissar-Appuaşu karşılaşması için en uygun yer olarak Amanos geçitleri düşünülmektedir (Alkım, 1960: 370; Alkım, 1965: 19; Casabonne, 1999b: 77).

Neriglissar'ın Hume'den sonra ulaştığı merkez olan Ura'nın yeri, bölge Demir Çağı'nın en önemli sorunlarından birisini oluşturmaya devam et-

⁴ O. Casabonne tarafından (2007: 59), Pirindu kelimesinin Luvi dilinde "kayalarla kaplı ülke" anlamına gelen Peruwanda'nın deforme olmuş şekli olduğu ve Türkçe'deki Taşeli'ni ifade ettiği önerisi getirilmiştir. O halde Pirindu ismi, Yeni Babil döneminde Appuaşu'nun idari sınırlarını gösterir şekilde bütün Dağlık Kilikya'yı karşılamış olmalıdır.

⁵ Neriglissar'ın Pirindu kralı Appuaşu üzerine yapmış olduğu seferi anlatan bu metnin tercümesi için bkz. Davesne, vd., 1987: 372-373; Desideri-Jasink, 1990: 168-169 dn. 15.

mektedir. M.Ö. XIV. ve XIII. yüzyıllarda Hititler için güneyde önemli bir liman kenti durumunda olan Ura için Silifke ve çevresi başta olmak üzere Akdeniz kıyısında birçok merkez önerilmiştir⁶. Ura ile ilgili kaynaklardan birisi olan Neriglissar Kroniği, bölge tarihi coğrafyasına önemli ölçüde ışık tutmakla birlikte, ne yazık ki Ura'nın lokalize sorununu daha da karmaşık hale getirmiştir. Zira burada Ura'ya "*askerlerin tek sıra halinde geçebildikleri dağlar*"dan ilerleyerek ulaşıldığı anlatılmaktadır. Bu durum ise Adana ve Silifke arasında bu özellikte yüksek dağlar olmadığı gerekçesiyle Ura'nın ya daha batıda Aydıncık gibi merkezlerde aranmasına (Beal, 1992: 69) ya da Hitit dönemi Ura'sı yanında aynı isimli ikinci bir şehrin olması gerektiği görüşlerinin ortaya atılmasına yol açmıştır (Bing, 1987: 66 dn. 8; Ünal-Girginer, 2007: 204). Gerçek şu ki Hititler için hayati öneme sahip olan Ura kenti, Demir Çağı'nda da Pirindu kralı Appuaşu'nun kraliyet şehri olarak önemli bir merkez olmayı sürdürmüştür. Ura'dan sonra Kırşu (Meydancikkale) ve Pituşşu (Dana Adası)'ya saldıran Neriglissar, Sallune (Selinus/Gazipaşa)'den Ludu (Lydia) sınırına kadar yürümek suretiyle meşhur seferini tamamlamıştır.

Neriglissar'ın kroniği başta olmak üzere, Yeni Babil dönemi kaynaklarından Demir Çağı'nda Kilikya'nın siyasal yapısına ilişkin bazı çıkarımlarda bulunmak da mümkün olmaktadır. Şöyle ki M.Ö. VI. yüzyıldan itibaren Lamos (Limonlu) ve Kalykadnos (Göksu) nehirleri arasındaki bölgede Pirindu adında yerel bir krallığın hüküm sürdüğü anlaşılmaktadır. Bu dönemde Kilikya'nın politik çeşitliliği konusunda en ilginç örneklerden birisini Demir Çağı ve Akhamenidler döneminde Kırşu olarak adlandırılan Meydancikkale (Davesne, 1993: 150-151)'de görmek mümkündür. Kırşu'nun Yeni Babil merkezi gücüne başkaldıran ve asıl başkenti Ura olan Pirindu'nun yerel hükümdarı Appuaşu'nun bölgesel ve geçici başkenti olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki Neriglissar Kroniği'nden anlaşıldığına göre Babil kralı, Appuaşu'yu "*atalarının başkenti*" Kırşu'ya kadar kovalamış olup şehir, surları, sarayı ve insanlarıyla birlikte yakılmıştı. Daha önce tahkim edilmiş olup Appuaşu için sığınak rolü oynayan Kırşu'nun, Appuaşu'nun hükümdarlığı için bir tür yayla özelliğine sahip olduğu ve egemen yerel gücün havaların çok sıcak ve nemli olduğu yaz döneminde dağlık olan bu sahada yaşadığı düşünülmektedir (Casabonne, 1999a: 61; Davesne, 1998: 64).

M.Ö. 556 yılında Neriglissar ölünce, ileri gelen devlet görevlileri, Nabonidus'un kral olmasını sağladılar. Bu kral, kendisine ait kronikten (BM 35832) anlaşıldığına göre Yeni Babil döneminde Kilikya üzerine yapıldığı

⁶ Ura'nın lokalizesi konusunda detaylı bilgi, tartışma ve öneriler için bk. Goetze, 1961: 48 dn. 7; Lemaire, 1993: 233; Davesne vd., 1987: 382 dn. 27; Ünal, 2003: 13 vd.

bilinen üçüncü ve son seferi düzenlemiş, hâkimiyetinin ilk yılına denk gelen bu seferde bol ganimet elde etmiştir (Joannès, 1991: 263). Neriglissar, uzun ve yorucu seferi sonucunda Kilikya'yı Babil hâkimiyetine sokamamış olacak ki Nabonidus, M.Ö. 555 yılında Hume'ye yeni bir sefer düzenleme ihtiyacı duymuştur (Ünal-Girginer, 2007: 206). Ayrıca seferin sadece Hume ile sınırlı kalmış olması, Kilikya'daki Babil egemenliğinde bir geri çekilmeyi de doğrulamaktadır.

KİLİKYA'DA PERS EGEMENLİĞİ VE SYENNESİSLER HANEDANI

M.Ö. 546-401 Yılları Arası Kilikya Bölgesi ve Pers-Yunan Savaşlarındaki Rolü

M.Ö. 547 yılı sonbaharında Pers kralı II. Kyros'un Lydia kralı Kroisos'u yenerek Lydia Devleti'ne son vermesi, Kroisos'un yapmış olduğu bütün ittifakları sona erdirdiği gibi Ön Asya dünyasının siyasal dengesinde köklü değişiklikleri de beraberinde getirmiştir (Sevin, 1982: 268).

Ksenophon'un aktarmış olduğu bilgilerden⁷ Kilikya adı açıkça belirtilmesi de Pers Büyük krallarının Kilikya'nın da içerisinde yer aldığı sahaların idaresini yerel yöneticilere bırakmış oldukları ve bunun sonucunda bu halkların Pers kralıyla müttefik kaldıkları anlaşılmaktadır. O halde Kilikya'da Yeni Babil dönemiyle Pers dönemi arasında bir devamlılık söz konusu olup Kilikya, Yeni Babil döneminden devraldığı Syennesisler yönetimindeki bağımsızlığını Persler döneminde de devam ettirmiş olmalıdır (Mutafian, 1988: 121; Casabonne, 1999a: 59). Persler, Kilikya'yı Kyros tarafından işgalinden M.Ö. 401 yılına kadar yerli bir hanedanın hüküm sürdüğü krallık ve krallar aracılığıyla idare etmişler ve buraya bir süvari birliği yerleştirmişlerdir. Bir başka ifadeyle Kilikya'da doğrudan bir Pers egemenliği söz konusu olmamış, burada asıl söz sahipleri hepsi de Syennesis unvanını taşıyan yerel krallar olmuşlardır (Ünal-Girginer, 2007: 208).

Bu idari yapıda Persler, Kilikya'nın yönetimini doğrudan üstlenmemişler, ancak sadece vergi ve asker gibi ihtiyaçlarını karşılamakla yetinmişlerdir (Briant, 2006: 64). Öyle anlaşıyor ki Kilikya'nın çok büyük topraklara sahip olmasından dolayı Büyük kral, Pers yönetiminden önceki yerel güçlerin bağımsız olarak yönetmiş oldukları bölgenin yine bu tarzda yönetilmesine izin vermiştir. Bu yerel krallığın ortaya çıkmasında olasılıkla bölgeyi idare

⁷ "...Kyros, bu sözleri dinledikten sonra yeniden söz aldı: 'Dostlarım, babamın imparatorluğu Güneye doğru insanların sıcaklığından ötürü oturamadıkları bölgelere kadar, kuzeye doğru da insanların yaşamasına elveremeyecek derecede soğuk iklimli bölgelere kadar uzanıyor. Bu iki bölge arasındaki tüm bölgelerin satrapları, kardeşimin dostlarıdır. Zaferi kazanırsak, bu bölgelerin yönetimini dostlarımıza vermek zorundayız. Bu yüzden beni korkutan şey, başarıya ulaşırsak dostlarımızın her birine bu bölgeleri vermekten çok bunları verecek kadar dost bulamamak. Yunanlılar size gelince, her birinize altın bir taç armağan edeceğim'" (Ksenophon, Anabasis VII 6-7).

eden büyük merkezi güçlerin ortadan kalkmasının doğurduğu otorite boşluğu ve Syennesislerin o zamana kadar Perslerle olan ilişkilerinde sergilemiş oldukları dürüst tutum da etkili olmuş olmalıdır (Mutaftan, 1988: 121).

Bilindiği üzere M.Ö. 521 yılında Pers tahtına geçen Dareios, imparatorluk topraklarını sayıları zamanla değişen ancak genellikle yirmiden aşağı düşmeyen yönetim bölgelerine yani satraplıklara ayırmıştır. Anadolu'da kurulan yönetim bölgelerinden birisi de başkenti Tarsos⁸ olan dördüncü sıradaki Kilikya satraplığı olup, Kilikya'nın yerel kralı olan Syennesis, çok büyük olasılıkla aynı zamanda satraplık görevi de üstlenmiş olduğundan, bu satraplık farklı bir statüye sahipti (Mutaftan, 1988: 120; Casabonne, 2004: 198). Anadolu'nun Toroslardan Akdeniz'e kadar uzanan kesimini kapsayan Kilikya satraplığı, 360 at ve 500 talent gümüşü yıllık vergi olarak ödemekle yükümlüydü (Herodotos III 90; Sevin, 1982: 270). Kilikya'da bir Pers satrapı olmadığı için büyük krala vergileri, Pers satrapı olarak görünen yerel kral bizzat kendisi götürmekteydi. Satraplıkların üçüncüsünü oluşturan Phrygia, Kappadokia ve Hellespontos satraplığının 350 talent vergi vermekle yükümlü olduğu düşünüldüğünde (Erzen, 1940: 101), Kilikya satraplığının ödemiş olduğu vergilerin oldukça yüksek olduğu görülür. Yine aynı çevrede denize kıyısı olan bölgelerden de en yüksek vergiyi Mısır ve Kilikya vermektedir ki (Casabonne, 2004: 197) buralardan daha yüksek miktarda vergi alınmasının nedeni ise hiç kuşkusuz bu bölgelerin zenginliğidir (Ünal, 2006: 79). Gerçekten de daha önce ayrıntılarıyla anlatıldığı üzere oldukça geniş sahaları kapsayan Kilikya, maden, orman ve tarım ürünleri gibi birçok hayati kaynağa sahiptir. Ayrıca Kilikya'nın ödemiş olduğu yüksek miktarda at ve para gibi vergilerin yanında bölge halkı, Büyük krala bazı hediyeler vermekle de yükümlü idi (Casabonne, 2004: 198).

Öte yandan Kilikya ovaları, ordugah kurmaya elverişli konumu nedeniyle Persler için bir ileri karakol işlevi de görmüş olmalıdır. Persler, savaş gemlerini Kilikya körfez ve limanlarından çok düzenli bir şekilde savaş bölgelerine sevk edebiliyorlardı (Erzen, 1940: 109). Bundan dolayı Pers kralarının güçlü askeri birliklerini Kilikya'da konuşlandığı anlaşılmaktadır. Çünkü atlarıyla ünlü Kappadokia bölgesinin bir bölümü de Kilikya'ya ait olduğu için, burası aynı zamanda at temin etmek için de uygun bir bölgedir (Erzen, 1940: 102). Bölge, Persler tarafından yapılacak seferler için bir üs işlevi gördüğünden, Kilikya için konulan 500 gümüş talentlik verginin 140 talenti Kilikya'nın organizasyonu ve burada konuşlandırılmış olan atlı bir-

⁸ Tarsos, M.Ö. 360-350'lerde Persli Mazday bölgeye gelinceye kadar Kilikya'yı idare etmekte olan yerli Syennesis hanedanının merkezi konumundadır. Öyle ki M.Ö. V. yüzyıl Tarsus sikkelerinde görülen at üstündeki binicinin giyim tarzı, bu sikkelerin bir Syennesis'e ait olabileceği önerisinin getirilmesine yol açmıştır (Casabonne, 1995: 150 vd.; Casabonne, 2004: 167 vd.). Tarsus kentinin konumunu ve gelişimini gösteren Pers kralı ve satrap betimli Tarsus sikkeleri için ayrıca bkz. Ünal-Girginer, 2007: 210-211.

liklerin ihtiyaçlarının karşılanması için bölgede kullanılmış, bu birliklerin komutası ve satrapının yetkileri ise yerel güçlerin temsilcisi durumunda olan Syennesis'e verilmiştir (Erzen, 1940: 102). Ancak satraplık yetkisini elinde bulunduran Kilikya'nın yerel kralı, krallığını ilgilendiren diğer konularda iç işlerinde bağımsız hareket edebilirken, Kilikya'dan elde edilen kerestelerin denetiminin doğrudan Büyük krala bağlı olduğu görülmektedir (Casabonne, 2004: 198). Zira bölgeden elde edilen kereste, Persler için gemi yapımında büyük önem taşıyordu.

Bütün bunlardan Kilikya'nın Persler için ekonomik, finansal, siyasal ve askeri açıdan büyük önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Perslerin, Dağlık ve Ovalık Kilikya'yı idari bakımdan birleştirmelerindeki temel amaç da Kilikya'nın stratejik konumundan ve zenginliklerinden daha iyi yararlanmak olmalıdır. Çünkü stratejik konumu nedeniyle Perslerin Akdeniz'de yaptığı savaşların hareket noktası durumunda olan Kilikya, Pers kralları için önemli bir lojistik destek merkezi olmuştur. Dareios tarafından keşfedilen bu durum, Delos Birliği'nin kurulması ve Mısır isyanları gibi nedenlerle Artakserkses döneminde daha da işlerlik kazanmıştır (Casabonne, 2004: 201).

Kilikya'da M.Ö. 499'da Kıbrıs'taki bir ayaklanmayla bağlantılı olarak yeni bir Syennesis ile karşılaşmaktadır. Ionia ayaklanmasında Ionialılar tarafını tutan ve Perslere başkaldıran Kıbrıslıları yenmek için Kilikya sahillerinden gemiler kaldırılmış ve böylelikle Kıbrıslılar yenilgiye uğratılmıştır (Erzen, 1940: 108; Briant, 2006: 498). Bu savaşla ilgili olarak geçen Kilikya kralı Syennesis, Herodotos'ta (V 118) Knidos'lu Mausolos'un oğlu Piksodoros'un kayın babası olarak geçmekte, Mausolos ise Hekatomnidlerin atası olarak düşünülmektedir (Casabonne, 2004: 165).

Bilindiği gibi Dareios'un ölümünden sonra Pers İmparatorluğu'nun başına Kserkses geçmiştir. Kserkses zamanında Kilikya, Perslerin Yunanistan'a düzenledikleri seferler sırasında Pers orduları ve müttefik birliklerin toplanma merkezi olmuştur. Kilikyalılar, Artemision deniz savaşında en ön safta savaşmışlar, ancak ilk yapılan çarpışmada yenilgiye uğramışlardır (Erzen, 1940: 111; Briant, 2006: 498). Öte yandan M.Ö. 480 yılındaki sefer dolayısıyla Oromedon⁹'un oğlu Syennesis 100 gemiden oluşan bir deniz birliğini Kserkses'in emrine vermişti (Erzen, 1940: 110; Ünal, 2006: 80)¹⁰. Oromedon'un oğlu Syennesis, M.Ö. 480 yılında yapılan Salamis deniz savaşında yapmış olduğu üstün mücadele sonucu, on seçkin komutan arasına

⁹ Horodotos'ta geçen (VII 98) ve Salamis Savaşı'nda ölen Syennesis'in babası olan Oromedon adının kökeni bilinmemektedir. Bununla birlikte Oromedon'un Ahuramazda'nın Hellenleşmiş şekli olacağı, hatta Hititçe'deki Arma'dan türetildiği ve Arma-tuna>Ermaddon>Oromedon değişimi sonucu ortaya çıktığı öne sürülmüştür. Bu konudaki tartışma ve öneriler hakkında detaylı bilgi için bkz. Casabonne, 1999a: 71-72; Casabonne, 2004: 64; Ünal-Girginer, 2007: 211.

¹⁰ Bunun dışında Kilikyalılar'ın Pers ordusunda hem gemi yapımı hem de mürettebat olarak çalıştıkları konusunda bkz. Casabonne, 2004: 199.

girmiş, ancak ne var ki bu son savaşta ölmüştür (Erzen, 1940: 103; Mutaftan, 1988: 211). Pers Büyük kralı onun yerine bütün Kilikya'nın yöneticisi olarak bir Karia aristokrati olan Preksilaos'un oğlu Ksenagoras'ı yerel kral olarak atamıştır (Herodotos IX 107; Ünal-Girginer, 2007: 212).

Kilikya'nın yönetiminin Ksenagoras'a verilmesinin nedeni olarak, Büyük kral Kserkses'in kardeşi Maisistes'e bir saldırı olması ve Ksenagoras'ın onu bu saldırıdan kurtarması gösterilmektedir (Herodotos IX 107; Ünal-Girginer, 2007: 211). Herodotos (V 118)'un Büyük kralın iki hanedanın veya yönetimin evlilik yoluyla birleşmesine saygı duyduğu kaydı dikkate alındığında, bir Kariyalı olarak Ksenagoras'ın Kilikya'nın yönetimine getirilmesi normal karşılanmalıdır. Bu durumda başkenti Tarsos olan Syennesisler hanedanlığının Karia asilleriyle ailevi ilişkileri bulunmalıdır (Casabonne, 1999a: 59). Ancak Kilikya'da görevlendirilmiş ve muhtemelen kısa bir süre yönetimde kalmış olan Ksenagoras'ın haleflerinin olup olmadığı ise bilinmemektedir. Bununla birlikte olasılıkla yönetim yeniden yerel hanedanlıklara geçmiş olmalıdır. Çünkü Tarsus'ta M.Ö. 450-400 yılları arasında basılan sikkeler üzerinde Pers etkileri gözlenmektedir. Aramice yazıtlı bu sikkelerde kral, Pers giyimli ve atlı olarak tasvir edilmiştir (Erzen, 1940: 112).

Bilindiği gibi Perslerin Salamis ve Plataia'da (M.Ö. 479) uğradıkları kesin yenilgi sonucunda Atina'nın başkanlığında Delos Birliği adıyla bir birlik oluşturulmuştur (M.Ö. 478). Anadolu'nun güney kıyılarındaki diğer bölgeler gibi Kilikya kentleri de ilk etapta birliğe girmeyerek Pers ordularının yönetimi altında kalmışlardır (Bean, 1997: 7). Mısır yenilgisinin öcünü almak isteyen Atina ve müttefikleri, M.Ö. 450 yılında Doğu Akdeniz'e Miltiades'in oğlu Kimon komutasında güçlü bir donanma göndermişlerdir (Arslan, 2010: 96). Thukydides (I 112.4), Kimon'un Mısır'a karşı düzenlediği seferde Fenikeliler ve Kıbrıslılar ile birlikte Kilikyalıların da Pers taraftarı olarak savaşa katıldığını bildirmektedir. İşte M.Ö. 449 yılında Kimon'a karşı yapılan savunma savaşında Kilikyalıların da yer aldığı kesin olmakla birlikte, buradaki donanma komutanının kim olduğu bilinmemektedir (Erzen, 1940: 103). Öte yandan Pers savaşları sırasında Atinalılar, M.Ö. 449 yılında Kilikya'yı işgal etmişler ve Soloi'yi bölgenin yönetim merkezi haline getirmişlerdir. Ancak bir yıl sonra yapılan Kallias Barış'ından sonra burayı Perslere terk etmişlerdir (Ünal-Girginer, 2007: 212).

Öte yandan M.Ö. VII. Yüzyılın sonlarından itibaren Kilikya'nın sahil bölgelerinde Yunanlılar tarafından iskan edilmiş şehirler bulunmaktadır. Söz konusu şehirlere ait M.Ö. V. ve IV. yüzyıl sikkeleri üzerindeki Pers etkisi, onların Pers yönetim gücü altında yer aldığını göstermektedir¹¹. Ancak

¹¹ Bu şehirlere ait sikkeler üzerinde şehrin isminin Yunanca yazılı olması, Pers yönetimi altındaki bu kentlerin bir otonomiye sahip olduklarını göstermektedir. Bkz. Erzen, 1940: 104-105; Houwink ten Cate, 1961: 32.

muhtemelen Kilikya krallığına bağımlı olan ve şüphesiz Kelenderis (Aydıncık) hariç¹² işgal altında bulunan bu şehirler, vergilerini Kilikya krallığı yani Syennesis aracılığıyla büyük krala ödedikleri gibi, Pers savaşları sırasında gemilerini veya donanmalarını da Kilikya kralının emrine vermek zorunda idiler (Erzen, 1940: 104).

Genç Kyros İsyanı ve Syennesis Krallığı

Yunan savaşları, her ne kadar Anadolu'da bir geri çekilmeye yol açmış olsa da M.Ö. V. yüzyılın sonunda Persler, Yunanlılar karşısında hala etkili bir güç oluşturmayı sürdürmüşlerdir. Büyük oğlunu Artakserkses adıyla kral ilan eden II. Dareios, imparatorluğun deniz eyaletleriyle Lydia'nın yönetimini ise satrap unvanıyla Kyros'a vermiştir (Mutfian, 1988: 119). M.Ö. 405 yılında Pers kralı Dareios'un ölmesi sonucu tahta -Genç Kyros'un kabullenmek istememesine rağmen- ağabeyi II. Artakserkses Mnemon geçmiştir.

Pers hâkimiyetinde bütün Anadolu ile birlikte Kilikya bölgesini ilgilendiren en önemli olaylardan birisi ise hiç şüphesiz Genç Kyros'un ağabeyi II. Artakserkses'e karşı ayaklanmasıdır. Batı Anadolu'ya vali olarak atanmış olan Kyros, ağabeyini tahttan indirmek için Babil'e sefer yapmayı planlamıştır (Lloyd, 1998: 137). Ancak vazgeçebilecekleri korkusuyla Yunan şehirlerinden toplamış olduğu askerlere planının asıl amacını bildirmemiştir (Diodoros, XIV 19; Mutfian, 1988: 120). Kyros, yapılacak seferi Toros dağlarında yaşayan ve topraklarına sızmış olan Pisidialılara karşı yapılacak bir sefer olarak göstermiştir (Ksenophon, *Anabasis* I 2.11; Mutfian, 1988: 120).

Genç Kyros, M.Ö. 401 yılı Mart ayı başında Sardes'ten hareket etmiş, Kolossai, Kelainai, Peltai ve Phrygia'nın Mysia yönündeki en son şehri olan Çanak-Çömlek Pazarı'nı geçtikten sonra Doğu Phrygia'daki Kaystros Ovası'na (Kaystrou Pedion) ulaşmıştır. Kyros, bu şehre Çanak-Çömlek Pazarı'ndan itibaren üç günlük yürüyüşle otuz fersenk yol kat ederek ulaşmış ve beş gün kalmıştır. Ksenophon (*Anabasis* I 2.11-12), Kaystros'ta geçen olaylar hakkında şu bilgileri vermektedir:

"Sonra üç günlük yürüyüşle otuz fersenk yol alıp, Kaystros Ovası şehrine ulaştı ve burada beş gün kaldı. Askerlere üç aylıktan çok borçlanmıştı; sık sık Kyros'un çadırına gelip alacaklarını istiyorlardı; o da zaman kazanmak için onlara umut verici sözler söylüyordu; ama canının sıkıldığı belli oluyordu; çünkü parası varken borcunu ödememek kişiliğine aykırıydı. Orada iken Kilikya kralı Syennesis'in karısı Epyaxa Kyros'un yanına geldi. Kyros'a pek çok para verdiği söylentisi yayıldı. Her ne olursa olsun, Kyros o sırada birliklerine dört aylık ücretlerini ödedi. Kilikya krali-

¹² Kelenderis'in M.Ö. 425 yılında Attika-Delos Deniz Birliği listelerinde geçmesi konusunda bkz. Zoroğlu, 1994: 22.

çesinin Kilikyalılardan ve Aspendoslulardan oluşan bir muhafız birliği vardı. Kyros'un kraliçe ile yakın ilişki kurduğu söyleniyordu".

Anlaşıldığı üzere Kyros, askerlerin paralarını ödeyememekte ve çadırına alacaklarını istemeye gelen askerleri bir takım vaatlerle oyalamaktadır. Ancak içinde bulunduğu bu sıkıntılı durumdan Kilikya'lı yerel bir kral olan Syennesis'in eşi ve temsilcisi durumunda bulunan Epyaxa'nın getirdiği parayla askerlerin dört aylık ücretlerini ödeyerek kurtulmuştur (Mutafian, 1988: 120).

Ksenophon'un yukarıda geçen ifadelerinden açıkça anlaşıldığı üzere Epyaxa, kocasıyla birlikte Genç Kyros ile yürütülen politik ve askeri ilişkileri bizzat kendisi idare ediyordu (Casabonne, 1995: 147 vd.; Ünal-Girginer, 2007: 213). Bununla birlikte, Epyaxa'nın amaçları ve rolü gizemini korumayı sürdürmektedir¹³. Burada kesin olarak bilinen Kilikya kralının Kyros'un savaştığı Artakserkses'in vassalı olduğudur. Kilikya kralı Syennesis, muhtemelen iki kardeş arasındaki mücadelede bir seçim yapmak durumunda kalmıştır. Bu para ve hediyeleri, Kyros'a bizzat Kilikya kraliçesinin kendisinin ulaştırması, söz konusu mücadelede Kilikya krallığının içine düştüğü durumun zorluğunu göstermesi açısından da önemlidir. Ayrıca Epyaxa'nın yapmış olduğu yardım ülkesinin Kyros tarafından işgalini önleyememiştir. Fakat her ne olursa olsun, bu görüşmelerin Kilikya'nın doğal sınırlarının oldukça uzağında bir noktada gerçekleşmesi, Kilikya vassal krallığının nüfuz sahasının krallık merkezinin çok ötesine yayıldığını göstermesi bakımından önemlidir (Mutafian, 1988: 122).

Burada ilginç olan bir diğer nokta ise Epyaxa'nın, Genç Kyros'un yanına giderken muhafızları arasında Kilikyalılar ile birlikte Aspendoslu askerlerin de yer almış olmasıdır. Yukarıda da vurgulandığı üzere Epyaxa, burada Pers İmparatorluğu'nun bağımlı bir krallığı durumunda olan Kilikya'nın temsilcisi olarak bulunmaktadır. Muhafızları arasında Kilikyalılar yanında Aspendosluların da bulunması, Pers idari sisteminde Kilikya ve Pamphylia arasında bir ilişki ya da bağın olup olmadığı sorusunu akla getirmektedir. Perslerde muhtemelen insanların yaşadıkları coğrafi bölgenin zenginliklerine göre vergi çeşidi de değişmekte olup, O. Casabonne'ye (2004: 200) göre vergisini at olarak ödeyen yerlerin istisnalarından birisini de Kilikya oluşturmaktadır. Aynı verginin Aspendos'tan da alınmış olması, bu açıdan onu Kilikya ile ilişkilendirmektedir. Ayrıca bu iki bölgenin aynı zamanda (M.Ö. 450-430'a doğru) Pers karakterli para basmaya başladıkları da bilinmektedir (Davesne, 1989: 161)¹⁴. Kilikya ve Pamphylia'da aynı ayar para kullanma

¹³ Epyaxa adının Pirindu kralı Appuasu ve Roma dönemi Epiouasis ismiyle eşitlenmesi önerisi için bkz. Casabonne, 1996: 111.

¹⁴ Pers çağında para bastıran Kilikya ve Pamphylia kentleri için bkz. De Callatay, 2002: 64 vd.

kararı, bölgesel bir yakınlıktan çok Pers gümüşü kullanımına dayanan bir sisteme göre paraları standartlaştırma arzusunun sonucu olarak değerlendirilmiştir (Casabonne, 1996: 117). Öte yandan muhtemelen Delos Birliği'nin Akdeniz'e yakın olması ve Mısır'ın sık sık ayaklanması gibi nedenler, Persler için Akdeniz kıyısındaki bölgelerde daha sıkı bir denetimi zorunlu kılmış olmalıdır. Çünkü Doğu Akdeniz'de Kimon seferleri ve Ege kıyı kentlerinin Delos Birliği'ne entegrasyonu sonucu meydana gelmiş ağır kayıplardan sonra, Pamphylia ve Kilikya'nın M.Ö. V. yüzyıldan itibaren Pers askeri seferlerine daha fazla ve sistemli bir şekilde katıldıkları bilinmektedir (Casabonne, 1996: 116-117). Bütün bu nedenlerle Persler, büyük olasılıkla bölgede uyguladıkları sıkı denetim politikasının sonucu olarak Pamphylia'nın yönetimini Kilikya ile birleştirmişlerdir. Bu yönetim şekline dolaylı Pamphylia ve dolayısıyla Aspendos, Kilikya'nın yönetimi altında görüldüğünden Epyaxa'nın yanında Aspendoslu askerler de yer almış olmalıydı (Casabonne, 2004: 59, 200-201).

Kaystros'tan sonra içerisinde Epyaxa'nın da yer aldığı Kyros'un ordusu, Thymbrion (Koçaş) ve Tyriaion (İlgın) üzerinden Ikonion (Konya)'a ulaşmıştır (Ksenophon, *Anabasis* I 2. 11-18). Ksenophon tarafından verilen bilgilerden (*Anabasis* I 2. 19) Ikonion'un Phrygia'nın son şehri olduğu ve buradan itibaren Lykaonia içerisinde beş günlük bir yürüyüşten sonra ulaşılan yerin düşman ülkesi olarak yağmalandığı anlaşılmaktadır. Buradan Ikonion'dan sonra gelen güney bölgelerinde tam bir Pers kontrolü sağlanamamış olduğu anlaşıyor ki Dağlık Kilikya bölgesi Syennesisler yönetiminde olmalıdır (Bahar, 1995: 239). O halde Ikonion, Kyros'un satraplığının doğu sınırlarındaki en son şehir olup onun bölgesel otoritesinin sınırlarını belirliyordu. Bu durumda Kyros, Ikonion'u geçtiği ve Kilikya'nın bölgesel sınırlarına girdiği zaman, Pers Büyük kralının izni olmadan bir orduyla kraliyet koruması altındaki topraklara girmiş oluyordu (Prevas, 2002: 74). Kyros, Konya'dan Ereğli'ye kadar uzanan bölgedeki savunmasız büyük nüfus karşısında Grek askerlerini kontrol edemez hale gelmiştir. Grekler, buraları üç gün boyunca yağmalamışlar, çok sayıda adam öldürmüşlerdir. Onlar köyleri yağmaladıkça Kyros ve ordusunun ana gövdesi, güneydoğuya doğru hareket etmiş ve dört günde yirmi beş fersenk yol alarak büyük ve zengin bir şehir olan Dana'ya ulaşmıştır (Ksenophon, *Anabasis* I 2.20; Prevas, 2002: 74).

Kyros, kendisi Dana'ya hareket ederken, Kilikya kraliçesini yanına Menon'u ve Menon'un askerlerini de katarak en kısa yoldan ülkesine göndermiştir (Ksenophon, *Anabasis* I 2. 19). Kyros, Menon'u ve askerlerini doğrudan doğruya Tarsus'a yollamak suretiyle, Artakserkses'in vassali durumundaki Syennesis'i sıkıntıya düşürmeyi amaçlamış olmalıdır (Mutafian,

1988: 122). Kraliçe Epyaxa, Menon'un komutası altında büyük miktarda Grek korumayla birlikte Kilikya'ya girerken Kyros'un izlediğinden farklı bir yol izlemiştir. Ama aynı zamanda da bu koruyucu birlik, Kyros'un ordusundan daha zorlu ve daha kısa bir yolu gidebilecek kadar da küçüktür (Prevas, 2002: 74).

Ksenophon, Menon ve Epyaxa'nın ayrılma noktası ve izledikleri güzergâh konusunda ayrıntılı bilgi vermemektedir. İki ordunun ayrılma noktası için genellikle Ayrancı çevresi düşünülürken (Mutafian, 1988: 123; Casabonne, 1996: 113), merkezi Toroslardaki çok sayıda geçit ve rotadan hangisini kullanmış oldukları ise tartışma konusu oluşturmayı sürdürmektedir¹⁵. Ancak bu geçitlerden hangisini kullanmış olurlarsa olsunlar Menon, Tarsos'a Kyros'tan beş gün önce varmış, ancak ovaya geçit veren dağları aşarken ordusundan iki bölümü kaybetmişti (Ksenophon, *Anabasis* I 2.25). Yüz ağır piyadeden oluşan bu iki bölümün birliklerinin, yağma yapmaya çalışırken ordunun ana gövdesinden ayrılarak mı, ana gövdeyi arkadan gelecek saldırılara karşı korumak için amaçlı bir şekilde ana gövdeden ayrı tutularak mı, yeterince barınak, iase ve kılavuz yokluğundan mı, yoksa Kilikyalılar tarafından katledilerek mi kaybolduklarının sırrı maalesef çözülememiştir (Ainsworth, 1844: 47; Mutafian, 1988: 127; Prevas, 2002: 75).

Menon ve Epyaxa, Tarsus'a ulaştıklarında çoğu vatandaşlar, Lykaonia'da Yunanlılar tarafından yapılmış yağma ve katliam haberi onlara ulaşınca aynısının kendilerine de yapılacağını düşünerek şehri terk etmişlerdir. Askerlerinin kayboluşunun sorumlusu olarak Kilikyalıları gösteren Menon ise, Tarsos'un ve kralın sarayının yağmalanmasını emretmiştir. Bunun üzerine Menon'un askerleri, misilleme olarak şehri ve sarayını yağlamışlardır (Ksenophon, *Anabasis* I 2. 26; Prevas, 2002: 75; Khurt, 2007: 360 dn. 1). Kral Syennesis, şehre küçük bir kuvvet bırakmış ve büyük olasılıkla Kyros'u Kilikya kapılarında engellemek için şehirden ayrılmıştır (Mutafian, 1988: 127; Prevas, 2002: 75). Her ne kadar Herodotos (III 90), Kilikya'da süvari sınıfından oluşan bir askeri garnizonun varlığını bildirse de öyle anlaşıyor ki bu askerlerin burada bulunma amaçları, Kilikya'yı korumak değildi. Çünkü burada görüldüğü gibi Kilikya'da güvenliği sağlamak ve Kilikya kapılarını savunmak görevini Syennesis üstlenmişti (Ksenophon, *Anabasis* I 2.21-22).

Kyros, Dana'da üç gün kaldıktan sonra, oldukça sarp ve dar bir yoldan Kilikya'ya girmeyi denemiştir (Ksenophon, *Anabasis* I 2. 21; Diodoros XIV

¹⁵ Ağırıklı olarak ayrılma noktası için Laranda (Karaman) ve Herakleia (Ereğli) arasında yer alan Ayrancı çevresi kabul edilerek Dümbelek geçidi üzerinden doğrudan Tarsus'a; Ayrancı'dan güneybatıya doğru Divle (Uçharman) ve Koraş üzerinden Perçin ve Yedibel geçitlerini aşarak Alanbuzuk, Mara, Olba ve Silifke'ye ve oradan kıyıyı izlemek suretiyle Tarsus'a; son olarak da Aydos Geçidi üzerinden Namrun (Çamlıyayla) yoluyla Tarsus' da ulaştırılan güzergâhlar üzerinde durulmaktadır. Bu konuda detaylı bilgi ve yorum için bkz. Mutafian, 1988: 123-124; Casabonne, 1996: 113-114.

19, 6-20). Kilikya kralı Syennesis, Kilikya kapılarını tutmuş ve Kyros'un birçok askerinin ölmesine neden olmuştur. Kyros, Syennesis'in tepelerde geçidi tuttuğu söylentisi yayılması üzerine bir gün ovada kalmıştır (Ksenophon, *Anabasis* I 2. 21; Casabonne 2004: 45)¹⁶. Denizden bir tehlike geldiğini hisseden Syennesis, Kilikya kapılarını bırakarak deniz savunmasına geçmiştir. Ancak ertesi gün gelen haberci, Syennesis'in tepeleri terk ettiğini ve dağlardan geçmiş olan Menon'un ordusunun Kilikya'ya ulaştığını bildirmiştir (Ksenophon, *Anabasis* I 2. 21). Dağlardan inen Kyros, ovada ilerlemiş ve Sardes'ten hareketinden üç ay sonra Haziran başında Syennesis'in başkenti Tarsos'a ulaşmış, askerleri bu büyük kenti yağmalamışlardır (Erzen, 1940: 119). Halk ve Syennesis ise şehri boşaltıp dağlardaki bir kaleye sığınmıştır¹⁷. Sadece kıyıda Soloi (Pompeiopolis/Viranşehir) ve Issos (Kinet Höyük)'ta oturanlarla tacirler yerlerinde kalmışlardır (Ksenophon, *Anabasis* I 2. 23; Prevas, 2002: 76).

Syennesis'in tutumu konusunda Ktesias, kaybolmuş eserinde Kilikya kralı Syennesis'in kardeşler mücadelesinde Kyros'a ve Artakserkses'e yardımlar verdiğini, her iki tarafta da savaştığını bildirir (Ktesias, *Persika* 63; Jacoby, 1958: no 688 f 16 (63)). Diodoros'un aktarımına göre ise (XIV 20. 2-3) düşman ordusunun önemini anlayarak kendisinin kaybettiğini hisseden Kilikya kralı Syennesis, Kyros çağırdığı zaman onu görmeye gitmiş ve niyetini öğrenerek Artakserkses'e karşı onunla birleşmeyi kabul etmiş, iki oğlundan birisini Kilikyalılardan önemsiz bir kuvveti de ordusuna vererek Kyros ile yollamıştır. Ama Syennesis, ona karşı yürüyen orduyu bildirmek ve güvenini kazanmak için gizlice bir başka oğlunu da Artakserkses'e göndermiştir.

Bu bilgileri veren Diodoros, muhtemelen Ktesias'ın hem Kyros'a hem de Artakserkses'e yardımlar verdiği yani her iki tarafta da savaştığını aktaran kaybolmuş eserinden etkilenmiştir (Mutaflan, 1988: 126). Zira Syennesis'in olaylar karşısındaki tutumu konusunda Ktesias ve Diodoros birbirine çok yakın bir aktarımda bulunmaktadır. Buna göre Syennesis, iki oğlundan birisini çok sayıda askerle birlikte Kyros'a göndermiş, diğer oğlunu ise ajanlık göreviyle büyük krala yollamıştır. Bu oğul, Artakserkses'e Kyros'un planlarını aktarmış ve Syennesis'in mecburiyetten Kyros'un yanında olduğunu, ilk fırsatta askerlerinin Büyük kralın tarafına geçeceklerini anlatmıştır (Casabonne, 2004: 166). Bununla birlikte Ktesias ve Diodoros tarafından tasvir edilmiş bu ikili oynama davranışı, başkentin yağmalanmasından son-

¹⁶ Genellikle Büyük İskender'in tarihçileri tarafından "Kyros'un ordugahı" olarak adlandırılmış olan ovanın Podandus (Pozanti) Vadisi olduğu düşünülmektedir (Mutaflan 1988: 125; Casabonne 2004: 45). Farklı olarak F. Williams tarafından (1996: 301) Porsuk/Zeyve Höyük'ün yakınındaki ovaya yerleştirilmektedir. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Casabonne 2004: 45, dn. 82.

¹⁷ Bu kalenin Namrun/Çamlıyayla olabileceği düşünülmektedir. Bkz. Casabonne, 2004: 185.

ra oldukça doğal gibi görünmektedir. İleride Pers Büyük kralı tarafından Kilikya'nın ayrıcalıklı statüsüne son verilmesi ve Kilikya'nın yetkileri azaltılmış satraplığa dönüştürülmesi, büyük olasılıkla Syennesis'in bu ikili oynama tavrıyla ilişkili olmalıdır (Mutafian, 1988: 127). Aslında bütün bu yaşananlar, Kilikya'da Pers kralları tarafından, yerel krallarla kurulan kişisel dostluk yoluyla sağlanmaya çalışılan Pers yönetiminin ve otoritesinin ne kadar temelsiz ve sağlıksız olduğunu da göstermektedir (Shaw, 1990: 209).

Ksenophon ise, Kilikya kralının ikili oynaması konusuna yer vermemiştir (Mutafian, 1988: 127)¹⁸. Kardeşler arasındaki bu mücadele sırasında farklı taraflarda yer aldıklarından, Ktesias ve Ksenophon'un Syennesis'in tutumu konusunda farklı aktarımlarda bulunmaları normal karşılanmalıdır¹⁹.

Kyros, yirmi gün Tarsos'ta kamp kurmuş, ancak bu sırada askerler arasında yayılan yolun dört ay süreceği ve karşılarında yüzbinlerce asker olacağı söylentisi ortalığı karıştırmıştır. Tarsus'taki askerler yanıltıldıklarını ve gerçekte Kyros'un onları çok uzaktaki erkek kardeşine karşı götürdüğünü anlamışlardır. İşte bundan dolayı Kyros, burada bir aldatmaya daha başvurmuş, seferin Artakserkses'e karşı değil, Tarsus'a uzak olmayan Suriye satrabı Abrocomas'a karşı yapıldığına askerleri inandırmaya çalışmıştır. Klarkhos'un etkili hitabeti ve özellikle de yüklü bir ücret artışı sağlayarak bunu güçlkle de olsa başarmıştır (Ksenophon, *Anabasis* I 3. 20-21; Diodoros, XIV 20, 2-5; Mutafian, 1988: 127).

Kyros, Tarsus'tan sonra dört günlük yürüyüşle Kilikya'nın son şehri olan Issos'a ulaşmış, buradan beş fersenk bir yürüyüşle Kilikya ve Suriye kapılarına varmıştır (Ksenophon, *Anabasis* I 4.1; 4.4). Ancak Artakserkses'e raporunu sunmak için önceden hareket etmiş olan Abrocomas'ı bulamamıştır. Buradan hareketle Suriye içinde beş fersenk ilerleyip Fenikelilerin oturduğu kıyı şehri Myriandros'a ulaşmıştır (Ksenophon, *Anabasis* I 4.6; Mutafian, 1988: 127).

Bilindiği üzere Genç Kyros, kardeşi Artakserkses'e Kunaksa'da yenilmiş ve öldürülmüştür (M.Ö. 401). Kyros, kardeşi büyük kral Artakserkses'e karşı başlattığı isyan ve iş savaşta Kilikyalılardan da büyük çapta yardım

¹⁸ "...Kyros şehre girince Syennesis'i çağırttı. Syennesis, kendisinden daha güçlü birinin yanına hiçbir zaman gitmemiş olduğu cevabını gönderdi ve Kyros'un yanına gitmeye ancak karısı tarafından ikna edildikten ve rehinele kendisine gönderildikten sonra razı oldu. Buluşup konuşmalarından sonra, Kyros ordusu için önemli ölçüde para verdi; Kyros da ona saray halkının onur belirtisi saydığı armağanlar; altın gemli bir at, altın bir kolye, bilezikler, altın kabızlı bir pala, bir Pers giyeceği sundu. Ayrıca ülkesinin artık yağmalanmayacağı ve ele geçirilen esirlerin nerede bulunurlarsa geri verileceğini vaat etti" (Ksenophon, *Anabasis* I 2. 26-27).

¹⁹ Ksenophon ve Ktesias, bu kardeş kavgasına farklı kamplarda katılarak savaşın tarihini yazmış olan iki çağdaş Yunanlı'dır. Bunlardan Karia kökenli Ktesias, hayatının büyük bir kısmını M.Ö. V. yüzyılın sonunda Pers sarayında II. Artakserkses'in doktoru olarak geçirmiştir. Fakat bırakmış olduğu *Persika* (Pers Tarihi) kaybolmuş olup, eserin varlığı IX. yüzyılda Photius tarafından aktarılmış bir özeti sayesinde bilinmektedir. Ancak bu boşluk, Genç Kyros'un yanında bizzat sefere katılmış hatta O'nun ölümünden sonra ordunun sevk ve idaresini üstlenmiş olan Ksenophon tarafından yazılmış *Anabasis* tarafından doldurulmuştur. Bu konuda bkz. Mutafian, 1988: 120.

görmüştür. Herhalde söz konusu yardım ve ikiyezölü politika Artakserkses'i önlem almaya zorlamış ve Kilikya'daki Syennesis hanedanı üzerine olan Pers baskısı daha da artmıştır (Casabonne, 2004: 166). Kilikya M.Ö. 401 yılından Büyük İskender'in idaresine geçtiği tarih olan M.Ö. 333 yılı arasındaki dönemde Syennesisler olarak bilinen yerli krallar yerine, bizzat büyük kralın atamış olduğu satrap adı verilen Pers kökenli valiler tarafından yönetilmiştir (Erzen, 1940: 120-131; Houwink ten Cate, 1961: 31).

Büyük İskender geldiği zaman Kilikya'da yerel bir kralın olmamasının nedeni, Perslerin burada satrapları ve temsilcileri vasıtasıyla daha katı bir yönetim uygulama düşüncelerinin sonucu olmalıdır. Asurlulardan itibaren Kilikya'da hem yerel bir güç ve hem de politik bir hiyerarşi vardı. Perslerin onlardan devraldıkları bu yerel siyasi teşkilatlanma, büyük kralla ast-üst ilişkisi içerisinde olan ve büyük kralın hizmetinde bulunan küçük yerel krallara dayanmakta idi (Casabonne, 1999a: 61; Jean, 2001: 6). İşte Syennesis ve onun eşi Epyaxa'nın M.Ö. 401'de Kyros'un lehine kral Artakserkses'e karşı tavır almaları, belki de Kilikya'nın içinde bulunduğu vassallerden kaynaklanan sıkıntıların sonucu da olabilirdi. İşte Pers kralları, Kilikya'yı Asur krallarından aldıkları bu sistemle kontrol altında tutmuşlar, ancak Genç Kyros isyanıyla bu sistemin sonu gelmiş, M.Ö. 401 yılında Persler, Syennesis hanedanının yerine artık kendi satraplarını atamaya başlamışlardır (Ramsay, 1907: 124; Ünal-Girginer, 2007: 213-214).

Gerçekten de geç sikkeler üzerinde Pers satraplarının isimleri yer almakta olup, M.Ö. IV. yüzyılda Kilikya'nın satrabı kendi adına para bastıran Pharnabazos'tur. M.Ö. 370'lerin başında Pharnabazos, eş zamanlı olarak batıda Nagidos ve doğuda Tarsos'ta sikke bastırmıştır (Casabonne, 2007: 59). Bu belgelerde Pharnabazos'un bir satrap değil de askeri bir komutan olarak para bastırdığı görülmektedir (Casabonne, 2004: 165). Bu da bize -satrapların direkt olarak bölgeyi Kilikya'dan yönetip yönetmedikleri tartışma konusu olmakla birlikte- Kilikya'nın yönetiminin Pers satraplarına geçtiğini gösterir (Erzen, 1940: 120). O halde Nagidos ve Tarsos'ta bastırılmış M.Ö. V. ve IV. yüzyıllara ait bu sikkelerin de gösterdiği gibi, Dağlık ve Ovalık Kilikya, ilk defa Kilikya adıyla tek bir satraplık idaresi altından birleştirilmiştir. Böyle bir uygulamayla Persler, donanmalarının lojistiğini sağlamak için bölgenin zengin ova ve ormanlarından elde edilen ürünlerden daha fazla yararlanmayı amaçlamış olmalıdırlar. O halde iki bölgenin birleştirilme nedeni, bir tarafın ovalık diğer tarafın dağlık olması, yani olanaklarının farklı ve birbirini tamamlar mahiyette olmasıdır (Casabonne, 2004: 59, 237).

Kilikya'nın bağımsızlığı Kilikya'yı bir satraplık yaparak doğrudan kendilerine bağlamalarıyla son bulmakla birlikte, aslında satraplık dönemi Pers

hâkimiyetinin de çok katı olmadığı anlaşılmaktadır. Perslerin birlikte getirdikleri ve izleri daha çok Kappadokia bölgesinde görülen ateş kültünün (Sevin, 1982: 276) Kilikya ve yerli Anadolu halkları üzerinde fazla etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Öte yandan Persler, yerli halkların inançlarını kullanarak bölgeyi yönetmeye dayalı bir politika izlememişler, bunun doğal sonucu olarak Pers yönetimindeki Kilikyalılar da kendi geleneksel inançlarına bağlı dinsel yaşamlarını sürdürebilmişlerdir (Zoroğlu, 2001: 425).

Diğer taraftan Persler devrinde Kilikya'da Pers nüfusunun azlığına rağmen, Arami varlığı oldukça önemli bir yer tutuyordu. Anadolu dahil Pers devletinin batısında resmi dil de Aramice idi (Ünal-Girginer, 2007: 209). Bugün Grekçe ve Latince'deki Kilikya adının da Aramice KLK veya HLK şeklinde yazıldığı kabul edilmektedir (Casabonne, 1999b: 70). Aramice, aynı zamanda Kilikya'da Perslerin kullandığı dil olduğundan Perslerin Kilikya'ya hükmettiği süre içerisinde bütün yazıtlar da Aramice yazılmıştır (Casabonne, 2004: 67, 94 vd.). Söz konusu yazıtlar ve kabartmalar, Kilikya'nın Pers kültüründen etkilendiklerinin en güzel kanıtlardan birisini de oluşturmaktadır²⁰. Ayrıca bu yazıtlar, bölgenin politik yapısı ve yerel güçlerin rolü konusunda da önemli ipuçları sunmaktadırlar.

Bu dönemde bölgenin batısında Dağlık Kilikya'da Aramice yazıtların bulunduğu Kırşu (Meydancikkale), Yeni Babil döneminde olduğu gibi yerel bir gücün yönetiminde önemli bir merkez olmayı sürdürmektedir. Burada büyük olasılıkla M.Ö. V. yüzyılın sonuna veya IV. yüzyılın başına tarihlenen Aramice yazıtlar, mezar yazıtı ve rölyefler ele geçmiştir (Lemaire-Lozachmeur, 1998: 307-344; Davesne, 1998: 64). Bunlardan kuzey burcunda yer alan Aramice yazıtta, Kırşu adındaki kent, *byrta* (müstahkem kent) olarak nitelendirilmektedir (Casabonne, 2002: 63). Yapılan kazı sonucunda ortaya çıkarılmış yapılar arasında güçlü kuleler tarafından güçlendirilmiş ve büyük taşlardan yapılmış surların Pers dönemine ait olduğu kesin olup, büyük kralın bir temsilcisi tarafından oluşturulmuş *byrta* ise muhtemelen askeri ve idari mahiyetteki bölgesel bir gücün merkezi olmalıdır (Casabonne, 2002: 63). Ancak her ne olursa olsun, yazıtların ve rölyeflerin çağında Kırşu'nun yöneticisinin bir doğulu ve hatta belki de bir Persli olması gerektiği düşünülmektedir (Davesne, 1998: 65). Çünkü büyük kralın ismi tarihlenmiş birinci yazıt, bölgenin gündelik dili olan Fenikece değil, imparatorluğun resmi dilinde yani Aramice yazılmıştır. Mezar yazıtının sahibi ise Belshunu (Grekçe Belesys) adını taşımakta olup, bu isim yerli değil doğu kökenlidir (Davesne, 1998: 65). Belshunu'yu buraya büyük kralın yollayıp yollamadığı bilinmemekle birlikte, bu isim çok büyük olasılıkla burada böl-

²⁰ Kilikya'daki Pers kültürünün bütün bu alanlardaki izleri konusunda bk. Casabonne, 2004: 94 vd.

gesel bir gücün ve yerli olmayanlar tarafından oluşturulmuş bir garnizonun varlığını göstermelidir. Yeni Babil döneminde olduğu gibi muhtemelen bu dönemde de Kirşu'da yerel yöneticinin sadece yazın ikamet ettiği bir saray mevcuttu. Ayrıca yaz süresince dağlardan gemi yapımı için kesilmiş ormanlar, kışın işlenmek üzere kıyıya aktarılacak suretiyle çevredeki ormanların işletilmesinin kontrolü de bu şekilde sağlanıyor olmalıydı (Casabonne, 2002: 63).

Söz konusu yazıtlardan birisi de Lamos (Limonlu) Vadisi'nde Sarnaydın Köyü yakınlarındaki Çomayaka'da bulunmaktadır. Yazıt, M.Ö. IV. yüzyıla yani Persler dönemine tarihlenen Arami asıllı Waşnunaş adında bir avcıya ait hatıra yazıtıdır (Heberdey-Wilhelm, 1896: 92-93; Casabonne -Lemaire, 2002: 53). Burada geçen Waşnunaş'ın babasının adı Appuaşu, dedesininki ise Waşnunaş'tır. Neriglissar Kroniği'nden ise M.Ö. 557 yılında başkenti Silifke çevresinde Ura ve atalarının başkenti Kirşu (Meydancikkale) olan Appuaşu adındaki Pirindu kralı bilinmektedir (Davesne vd., 1987). Buradan hareketle her iki Appuaşu'nun, baba ismi taşıma geleneğine göre birbirleriyle yakın akraba veya baba oğul olabilecekleri önerisi getirilmiştir (Ünal-Girginer, 2007: 208). Öte yandan O. Casabonne (1996: 111-115) tarafından Epyaxa'nın Luvice olan Appuaşu adının Grekleşmiş şekli olduğu hipotezi ileri sürülmüştür. Bu önerinin doğruluğu, Silifke çevresinde aşağı yukarı iki yüz yıl aynı yerel hanedanın hüküm sürdüğünü kanıtlaması yanında, Epyaxa'nın bu şekilde Appuaşu hanedanına bağlanmasıyla soylu aileler ve farklı yerel hanedanlar arasında evlilik ilişkilerinin varlığını da belgelenmiş olacaktır (Casabonne 1996: 114).

SONUÇ

Kilikya, M.Ö. VI.-V. yüzyıllarda başında Syennesis adını taşıyan kralların bulunduğu vassal devletler vasıtasıyla yönetilmiştir. Bu açıdan bakıldığında Kilikya'da Yeni Babil ve Pers dönemleri arasında politik ve idari açıdan bir devamlılığın olduğu anlaşılmaktadır. Syennesisler yönetimindeki Kilikya'nın sınırları tam anlamıyla belirlenememekle birlikte, M.Ö. 585-401 yılları arasındaki gelişmeler, sınırlarının zaman zaman bir taraftan Kızılırmak'a diğer yandan Orta Anadolu'da Konya'ya kadar ulaştığını göstermektedir.

Persler için Kilikya, jeopolitik konumu yanında yer altı ve yer üstü kaynakları açısından büyük bir öneme sahip olmuştur. Antik kaynaklarda Kilikya'dan alındığı bildirilen vergilerin diğer bölgelerden alınanlardan oldukça fazla olması, Kilikya'nın zenginliği göstermektedir. Eskiçağın her döneminde Kilikya'ya ilgi duyan bütün küresel güçlerde olduğu gibi Persler de bölgenin deniz potansiyelinden ve gemi yapımı için kerestesinden

sonuna kadar faydalanmışlardır. Bu bağlamda kaynakların daha etkin kullanımı adına, Persler döneminde her iki Kilikya'nın bir yönetim altında birleştirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir girişimde hiç şüphesiz Yunan savaşları için korunaklı liman ve gemi yapımı için orman kaynakları önemli bir rol oynamış olmalıdır. Syennesisler tarafından idare edilen Kilikya, Perslerin Yunanlılarla olan ilişkilerinde bir ileri karakol işlevi de görmüştür. Pers kralları, Doğu Akdeniz ve Yunanistan üzerine yaptıkları seferleri Kilikya'dan organize etmişlerdir. Hatta M.Ö. V. yüzyılın ortalarından itibaren Persler, Akdeniz kıyılarının savaş alanı haline gelmesi nedeniyle, bu bölgelerde daha sıkı bir denetim kurmak zorunda kalmışlar ve büyük olasılıkla Pamphylia'nın yönetimini Kilikya ile birleştirmişlerdir.

Antik kaynaklardan M.Ö. 585-401 yılları arasında Kilikya'nın yönetimini üstlenmiş olduğu anlaşılan vassal Syennesis Krallığı'nın, bölge tarihinin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Son Syennesis'in krallığını devam ettirebilmek için Artakserkses ve Genç Kyros arasındaki mücadelede ikili oynamak zorunda kaldığı görülmektedir. Kyros, kardeşi büyük kral Artakserkses'e karşı başlattığı isyan ve iç savaşta Kilikyalılardan büyük çapta yardım görmüştür. Herhalde söz konusu yardım ve ikiye bölünmüş politika, Artakserkses'i önlem almaya zorlamıştır ki Kilikya, M.Ö. 401 yılından M.Ö. 333 yılı arasındaki dönemde Syennesisler olarak bilinen yerli krallar yerine, bizzat Pers kralı tarafından atanan ve satrap adı verilen Pers kökenli valiler tarafından yönetilmiştir.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Ctesias, *The Fragments of the Persika of Ctesias*, Ed. By J. Gilmore, Bodleian Libraries University of Oxford, New York 1888.
- Diodoros, *Bibliotheka Historika* (ed. T. E. Page), The Loeb Classical Library, London 1947.
- Herodotos, *Herodot Tarihi*, Türkçesi: Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, İstanbul 1983.
- Ksenophon, *Anabasis, Onbinlerin Dönüşü* (Türkçesi: Tanju Gökçöl), Sosyal Yayınlar, İstanbul 1998.
- Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası/Geographika (XII-XIII-XIV)*, Çeviren: Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000.
- Thukydides, *Peleponnessos Savaşları*, Çeviren: F. Akderin, Belge Yayınları, İstanbul 2010.

Modern Literatür

- Ainsworth, William, *Travels and Researches in Asia Minor, Mezopotamia, Chaldea and Armenia*, Vol. II, J. W. Parker, London 1842.
- Alkım, U. Bahadır, "Sam'al İle Asitawandawa Arasındaki Yol, Amanus Bölgesinin Tarihi Coğrafyasına Dair Araştırmalar", *Belleten*, 95, Ankara 1960, ss. 349-399.
- Alkım, U. Bahadır (1965). "The Road from Sam'al to Asitawandawa, Contributions to the Historical Geography of the Amanus Region", *Anadolu Araştırmaları*, II/1-2, İstanbul 1965, pp. 1-45.
- Arslan, Murat, *İstanbul'un Antikçağ Tarihi, Klasik ve Hellenistik Dönemler*, Odin Yayıncılık, İstanbul 2010.
- Bahar, Hasan, "Konya Çevresi Tarih Araştırmaları -1: Hititler'den Romalılar'a Kadar İsauria Bölgesi", *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 9-10, Konya 1994-1995, ss. 219-241.
- Beal, Richard H., "The Location of Cilician Ura", *Anatolian Studies*, 42, London 1992, pp. 65-73.
- Bean, George E., *Eskiçağda Güney Kıyılar*, Çevirenler: İ. Delemen-S. Çokay, İstanbul 1997.
- Beneviste, Émile, "Noms cariens", *Revue Histoire Asiatique*, 1, Paris 1950, pp. 50-57.
- Bing, John Daniel, *A History of Cilicia During The Assyrian Period*, University Microfilms, Michigan 1987.
- Briant, Pierre, *From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire*, Eisenbrauns, Indiana 2006.
- Casabonne, Olivier, "Le Syennesis Cilicien et Cyrus: l'apport des sources numismatiques", *Dans les pas des dix-mille: peuples et pays du Proche-Orient vus par un Grec*, edited by P. Briant. *Pallas*, 43, Presses universitaires du Mirail Toulouse 1995, pp. 147-172.
- Casabonne, Olivier, "Notes Ciliciennes", *Anatolia Antiqua*, 4, Paris-İstanbul 1996, pp. 111-119.
- Casabonne, Olivier, "Local Powers And Persian Model In Achaemenid Cilicia: A Reassessment", *Olba*, II/1 (Özel Sayı), Mersin 1999a, pp. 57-66.
- Casabonne, Olivier, "Notes Ciliciennes", *Anatolia Antiqua*, 7, Paris-İstanbul 1999b, pp. 69-88.
- Casabonne, Olivier, "Kirshu: archéologie et histoire d'une de cilicienne", *Dossiers Archéologie*, n° 276, Paris 2002, pp. 62-63.
- Casabonne, Olivier-Lemaire, André, "La Cilicie De l'indépendance à la Conquête macédonienne", *Dossiers Archéologie*, n° 276, Paris 2002, pp. 52-59.
- Casabonne, Olivier, *La Cilicie, L'époque achéménide*, De Boccard, Paris 2004.

- Casabonne, Olivier, "Kilikya, Bağımsızlıktan Makedon Fethine", *Arkeoatlas*, 6, İstanbul 2007, ss. 54-61.
- de Callatây, François, "Monnayages de Pamphylie et de Cilicie à l'époque perse", *Dossiers Archéologie*, n° 276, Paris 2002, pp. 64-71.
- Davesne, Alain-Lemaire, André-Lozachmeur, Hélène, "Le Site Archéologie De Meydancikkale (Turquie): Du Royaume De Pirindu À La Garnison Ptolémaïque", *Comptes Rendus De L'Académie Des Inscriptions et Belles Lettres*, Paris 1987, pp. 359-382.
- Davesne, Alain, "La circulation monétaire en Cilicie à l'époque achéménide", *Revue des Etudes Anciennes*, 91, Bordeaux 1989, pp. 157-168.
- Davesne, Alain, "Meydancikkale", *Reallexikon der Assyriologie*, 8/1-2, Berlin 1993, 150-151.
- Davesne, Alain, "Réflexions sur l'histoire du Site", *Gülınar I. Le site de Meydancikkale (ed. Alain Davesne and Françoise Laroche-Traunecker, Editions Recherche sur les Civilisations, Paris 1998, pp. 63-67.*
- Desideri, Paolo-Jasink, A. Margherita, *Cilicia. Dall'eta di Kizzuwatna alla Conquista Macedoniana*, Le Lettere, Torino 1990.
- Durukan, Murat (2005). "Antik Dönemde Mersin Coğrafyasının Jeostratejik ve Politik Önemi", *Kolokyum Tarih İçinde Mersin Kolokyum ve Sergisi II, Mersin in History: Colloquium and Exhibition II, (Colloquium 22-24 Eylül 2005-Mersin)*, Mersin Üniversitesi Yayınları, Mersin 2005, ss. 6-11.
- Erzen, Afif, *Kilikien bis zum Ende der Perserherrschaft*, Leipzig 1940.
- Georgiev, Vilademir, "Der indoeuropäische Character der karische Sprache", *Archiv Orinetální*, 28/4, Praha 1960, pp. 607-619.
- Goetze, Albrecht, *Kizzuwatna and The Problem of Hittite Geography*, Yale University Press, New Haven 1940.
- Goetze, Albrecht, "Cilicians", *Journal of Cuneiform Studies*, 15/16, New Haven 1961, pp. 48-58.
- Heberdey, R.-Wilhelm, A., *Reisen in Kilikien*, Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaft, vol. 44, Wien 1896.
- Hild, Friedrich-Hellenkemper, Hansgerd (1990). *Kilikien und Isaurien*, Tabula Imperii Byzantini, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1990.
- Houwink Ten Cate, Philo Hendrik Jan, *The Luwian Population Group of Lycia and Cilicia Aspera During The Hellenistic Period*, Brill Archive, Leiden 1961.
- İpek, İsmet-Tosun, A. Kazım-Tekoğlu, Recai, "Adana Geç Hitit Kurtarma Kazısı 1997 Yılı Çalışma Sonuçları", IX. Müze Kurtarma Kazıları Semineri (27-29 Nisan 1998-Antalya), Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara 1999, ss. 173-188.
- Jacoby, Felix, *Die Fragmente der griechischen Historiker*, III C, n° 688, Leiden 1958.
- Jean, Éric, "La Cilicie Pluralité et Unité", *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux*, (eds. É. Jean et al.), *Varia Anatolica*, 13, Paris 2001, pp. 5-12.
- Joannès, Francis, "L'Asie Mineure Méridionale d'après la Documentation Cunéiforme D'Époque Néo-Babylonienne", *Anatolia Antiqua*, 1, Paris-İstanbul 1991, pp. 262-266.
- Jones, Anold Hugh Martin, *The Cities The Eastern Roman Provinces*, At the Clarendon Press, Oxford 1971.
- Khurt, Amelie, *The Persian Empire: A Corpus of Sources from the Achaemenid Period*, Die Welt der Gotterbilder, Walter de Gruyter, Routledge 2007.
- Lambert, Wilfred George, "Nebuchadnezzar King of Justice", *Iraq*, 27, London 1965, pp. 1-11.
- Lemaire, André, "Recherches De Topographie Historique sur Le Pays De Qué (IXe-VIIe siècle av. J. C.)", *Anatolia Antiqua I*, Paris-İstanbul 1991, pp. 265-275.

- Lemaire, André (1993). "Ougarit, Oura et La Cilicie vers la fin du XIIIe s. av. J.-C.", *Ugarit Forschungen*, 25, Neukirchen-Vluyn 1993, pp. 227-235.
- Lemaire, André- Lozachmeur, Hélène, "Les inscriptions araméens", *Gülner I. Le site de Meydancikkale* (ed. Alain Davesne and Françoise Laroche-Trautenecker, Editions Recherche sur les Civilisations, Paris 1998, pp. 307-344.
- Lloyd, Seton, *Türkiye'nin Tarihi, Bir Gezinin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*, Çeviren: Ender Varinlioğlu, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara 1998.
- Luckenbill, Daniel David, *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, I-II, The University of Chicago Press, New York 1968.
- Maxwell-Hyslop, Kathleen Rachel, "Assyrian Sources Iron, A Preliminary Survey of the Historical Geographical Evidence", *Iraq*, 36, London 1975, pp. 139-154.
- Mutaftian, Claude, *La Cilicie au carrefour des empires*, I, Les Belles Lettres, Paris 1988.
- Prevas, John, *Xenophon's March: Into The Lair of The Persian Lion*, Da Capo Press, Cambridge 2002.
- Ramsay, William Mitchell, *The Cities of St. Paul: their influence on his life and thought: the cities of eastern Asia Minor*, The Dale memorial lectures in Mansfield College, Oxford 1907.
- Sevin, Veli (1982). "Anadolu'da Pers Egemenliği", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Görsel yayınlar, İstanbul 1982, ss. 268-277.
- Shaw, Brent D., "Bandit Highlands and Lowland Peace: The Mountains of Isauria-Cilicia", *Journal of Economic and Social History of the Orient*, 33, Leiden 1990, pp. 237-270.
- Ünal, Ahmet, "Hititler, Akdeniz ve Liman Kenti Ura", *Olba*, 7, Mersin 2003, ss. 13-39.
- Ünal, Ahmet, "Hitit İmparatorluğu'nun Yıkılışından Bizans Dönemi Sonuna Kadar Adana ve Çukurova Tarihi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, Adana 2006, ss. 67-102.
- Ünal, Ahmet-Girginer, K. Serdar (2007), *Kilikya-Çukurova, İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, Homer Kitabevi, İstanbul 2007.
- Williams, Frank, "Xenophon's Dana and the Passage of Cyrus' Army over the Taurus Mountains", *Historia*, 45, Weisbaden 1996, pp. 284-314.
- Wiseman, Donald John, *Chronicles of Chaldaean Kings (626-656 B.C.) In The British Museum*, The Trustees of The British Museum, London 1961.
- Wiseman, Donald John, *Nebuchadrezzar and Babylon*. Published for the British Academy by the Oxford University Press, Oxford 1991.
- Yener, K. Aslıhan "The Production, Exchange and Utilization of Silver and Lead metals In Ancient Anatolia: A Source Identification Project", *Anatolica*, 10, İstanbul-Lediden 1983, pp. 1-15.
- Yener, K. Aslıhan (1986). "Bolkardağ, Aladağ ve Keban Madenlerinde 1984 Yılı İncelemeleri", *I. Arkeometri Sonuçları Toplantısı (20-24 Mayıs 1985-Ankara)*, T. C. Kültür ve Turizm bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1986, ss. 469-472.
- Zoroğlu, Levent, *Kelenderis I, Kaynaklar, Kalıntılar, Buluntular*, Dönmez Ofset Basımevi, Ankara 1994.
- Zoroğlu, Levent, "Dağlık Kilikya-Ovalık Kilikya", *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux*, (eds. É. Jean et al.), *Varia Anatolica*, 13, Paris 2001, pp. 425-428.